

ОБРАЗИТЕ НА ТРАНСНАЦИОНАЛНОТО В СЪВРЕМЕННАТА НЕМСКОЕЗИЧНА ЛИТЕРАТУРА FIGURES OF THE TRANSNATIONAL IN THE CONTEMPORARY GERMAN LITERATUR

Figuren des Transnationalen. (Re-)Visionen der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur.
Svetlana Arnaudova, Doerte Bischoff (Hg.). Dresden: Thelem Universitätsverlag, 2020.
ISBN: 978-3-95908-511-3

Сборникът „Образи на транснационалното“ обединява докладите, представени на едноименната конференция, проведена в София през октомври 2017 г. Конференцията е посветена на голямата тема за (транс-)националната идентичност в съвременната немскоезична литература и стои под знака на дългогодишното сътрудничество между Германистичния институт на Хамбургския университет и катедра „Германистика и скандинавистика“ на СУ „Св. Климент Охридски“. Сред авторите се открояват имената на германисти не само от тези два университета, а и от Хумболтовия университет в Берлин, Института за емпирична естетика „Макс Планк“ във Франкфурт и ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Статиите в сборника проследяват нишката на съвременната реполитизация на немскоезичната литература – една тенденция, която е логична последица от динамичните транснационални флукутации, определящи особеностите на икономиката, науката и културата на 21. век. Миграционните вълни, заливащи Европа, глобалните промени в климата, все по-разнообразните форми на трансгранична комуникация – всичко това поставя учените хуманитаристи пред предизвикателната задача да систематизират взаимодействията между националните и транснационалните пространства и да изведат обобщените, хомогенизирани образи на протагонистите в транскултурните наративи на съвремието.

Транснационалните образи в съвременната немскоезична литература – противно на идеалистичната представа за унифициращото, иренично влияние на глобализацията – често битуват в съмнителни гранични пространства и междинни „зони на здрача“. Те са обречени на хибридно съществуване в един свят, който, оказва се, все още не е преодолял изцяло националистичното и колониалното си минало. Литературната естетизация на техните съдби предлага на читателя непопулярна, самобитна перспектива към света – протагонистите на трансграничното нередко се оказват въввлечени в сценарии на отхвърляне, дискриминация, бягство и реконструкция на идентичността. Подобно на двуликкия Янус те често гледат едновременно в две посоки – към миналото и бъдещето, към наследената и самоволно избраната родина, към своето и към чуждото.

Статиите, представени в сборника, разглеждат най-разнообразни литературни интерпретации на взаимодействието между националния и транснационалния дискурс. Те са обединени в пет тематични комплекса, които калейдоскопично се допълват и преплитат.

Първият тематичен комплекс е посветен на превода като транскултурен обмен и на преводача като посредник между две национални пространства. Ханс-Герд Винтер анализира три романа на Олга Грязнова и установява, че хибридното битие е общата черта на нейните литературни образи, белязани с екзистенциалния опит на трансграничността. Скрити зад маската на космопо-

литната личност, увлечени в преводаческа или друга транскултурна дейност, тези образи попадат извън рамките на националните парадигми, което им носи предимства, но и дълбоки вътрешни срывове в търсенето на собствената идентичност. Улрике Ведер разглежда образа на устния преводач в два разказа на Ингеборг Бахман и Терезия Мора, като експлицира неговата посредническа роля в моменти на криза и по време на прекосяване на национални граници. Преводаческото поприще е избрал и един от основните протагонисти в текстовете на Максим Билер, които са представени в статията на Лена Екелунд. Авторката показва как Пражката пролет се превръща в преходен момент между две изгнаничества за описаното от Билер еврейско семейство, като същевременно изважда най-е скритите междуезикови, интеркултурни, националистически и дори расистки условности и настроения. Р. Л. Виктория Пьолс представя романа „Любов и цензура в Иран“ на иранския автор Шахрияр Манданипур и литературния образ на писателя, принуден да използва преводи и интертекстуални препратки, за да избегне цензурата, наложена от авторитарния политически режим. По този начин пишещият се превръща в посредник между езиците и културите, а писането на литература – в транснационален проект.

Втората част на сборника обединява статиите, посветени на транснационалните аспекти на икономическия и обществения живот. Светлана Арнаудова анализира сенчестата страна на световната икономика и глобалната финансова система, представени в книгата „Пролетта на варварите“ на Йонас Люшер, както и разрастването на мегаполиса Ню Йорк на фона на личните съдби на емигрантите в романа „Мъжът, който носи щастие“ на Каталин Дориан Флореску. Статията на Виолета Вичева разглежда романа „Американската болница“ на Михаел Клееберг, в който едно лечебно заведение в Париж е представено като транснационален хронотоп и пресечна точка на езиците, културите и травматичната памет на протагонистите. Транссторическата перспектива е и една от темите в статията на Сара Щайдъл, която изследва нееднозначните процеси на глобализация и миграция в романа „Schlafgänger“ на Дороти Елмигер. Актуалният прочит на номадския начин на живот е обогатен с множество интертекстуални препратки и алузии.

Третият тематичен комплекс на сборника е посветен на ретроспекцията към исторически събития, които са се врязали завинаги в релефа на колективната и индивидуалната памет, като по този начин са формирали устоите на родовата идентичност. Майа Разбойникова-Фратева разглежда в своята статия три литературни текста, които проследяват историята на няколко индивидуални и семейни житейски съдби през 20. век, както и историческите контексти, довели до унаследеното съзнание за нарушена връзка между индивид, родина и националност. Изследвайки автобиографичните текстове на Ангелика Шробсдорф, Александра Прайтшопф показва как съзнанието за родина и съпринадлежност се формира чрез ретроспективната реконструкция на определени места, които протагонистите свързват с конкретни периоди от живота си. Географските и националните измерения се пресичат и преплитат, за да оформят сложна, многопластова, поливалентна идентичност.

Статиите от четвъртата част на сборника са обединени около транснационалната и транссторическа тема за еврейската диаспора. Удо Кьостер разглежда културната симбиоза между евреите ашкенази и французите в Париж през 19. век, както и операта „Еврейката“ на Жак Фроментал Халеви и Йожён Скриб, за да онагледят успешното вписване на едно религиозно малцинство, белязано от знака на историческата амбивалентност, в контекста на европейската история и култура. Статията на Ясмин Центнер представя автобиографичната книга на еврейската авторка Барбара Хонигман „Damals, dann und danach“, която описва поколението след Холокоста в неговото търсене на идентичност. Самата протагонистка възприема себе си като фрагментиран, хетерогенен образ, състоящ се от множество частични идентичности. Владимира Вълкова разглежда романа „Някъде другаде“ на Дорон Рабиновичи, който извежда на преден план хибридно съществуване, съзнанието за другост и деконструкцията на митовите на националната идентичност. Протагонистите гравитират повече или по-малко успешно между две културно-политически пространства в търсене на „третото пространство“ (Хоми Баба).

Маргинализацията на ромската общност като транскултурен и транснационален феномен е във фокуса на двете статии, представени в петата част на сборника. Стереотипизацията на образа

на „циганина“ и свързаното с нея сегрегиране и преследване на ромите на фона на процесите на етническа хомогенизация са в центъра на изследването на Дьорте Бишоф. Авторката анализира романите „Ангелски езици“ на Димитър Динев и „Фалшивият индиец“ на Абас Кидер, за да очертае границите между познатото и чуждото, съответно националното и транснционалното в събирателния образ на „циганина“. Мария Ендрева изследва привидните успехи на интеграцията на ромското малцинство в България, както и нейната литературна рефлексия в съвременната българска литература, представяйки ромските биографии в романите на Димитър Томов и Господин Колев.

Шестата част на сборника носи заглавието „Ревизии на националното“ и гравитира около сложните, нееднозначни понятия за родина, родова памет и национална принадлежност. Ралица Иванова представя разпадането на традиционните понятия „отечество“, „нация“ и „национална идентичност“ и обособяването на междинни, мултикултурни пространства в няколко текста на Улрике Дрезнер. Номадството се оказва не само начин на живот, но и начин на творческа себеизява: според Дрезнер съществува зависимост между процеса на писане и географската (не-) установеност. В статията на Ева Пацовска-Иванова е представен романът „Gehen, ging, gegangen“ на Джени Ерпенбек, като акцентът е върху вътрешните сътресения на протагониста, породени от конфронтацията с пристигащите в Берлин африкански бежанци. Директният сблъсък с чуждостта провокира критичното преосмисляне на собствения живот и води до цялостна ревизия на досегашния житейски опит. Даниела Дечева разглежда ежегодната награда за мир на германските книгоразпространители като знаково събитие и пресечна точка на транснционалната историческа памет, но и като трансгранична сцена за глобално представяне на локални дебати и многогласия.

В заключение може да се каже, че сборникът успешно документира еволюцията и градацията на понятието „транснционалност“ в съвременната немскоезична литература. То се заражда в контекста на принудителните или доброволно потърсени трансгранични опитности на 20. век, разширява се и придобива нов смисъл на фона на мобилността, глобализацията и дигитализацията и достига своя семантичен апогей във флуидната, хибридна, панкултурна среда на нашето съвремие.

Калина Щерева*

* Калина Щерева – гл. ас. д-р, катедра „Германистика и нидерландистика“, Филологически факултет, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, k.shtereva@ts.uni-vt.bg